

Štefan Brinda:
Poslušnost duchovních ordinářů podle Kodexu kanonického práva z roku 1983.
Historicko-právní studie
(doktorská disertace)

Předložená doktorská práce čítá 392 stran, vlastní text práce psaný v českém jazyce se nachází mezi str. 15 až 318 a činí tak 303 stran. Na začátku je práce opatřena seznamem zkratk, po závěru vlastního textu práce následují ještě abstrakt v anglickém a polském jazyce a soupis velmi bohaté bibliografie, který obsahuje především právní prameny, a to nejprve obecné, pak specificky koncilní dokumenty, apoštolské konstituce, papežské encykliky, adhortace, apoštolské listy, papežské promluvy, dokumenty kongregací, papežských komisí, biskupských konferencí, liturgické knihy. Sekundární literatury lze napočítat celkově úctyhodných 478 položek. Jedná se především o polskou kanonistickou literaturu, avšak nejen o ni. Jazyková vybavenost umožnila doktorandovi čerpat též z vědeckých statí a publikací psaných ve španělštině, němčině, angličtině, italštině a samozřejmě češtině a slovenštině. V sekundární literatuře se nacházejí rovněž prameny patristické a scholastické (Tomáš Akvinský), které jsou k dispozici v českém jazyce. Rozsah a bohatá strukturovanost biografie svědčí o tom, že autor disertace provedl velmi rozsáhlou a důkladnou vědeckou rešerši.

Název práce obsahuje podtitul „Historicko-právní studie“, který poněkud kontrastuje s vytčením tématu poslušnosti podle recentní právní úpravy, obsažené v Kodexu kanonického práva z roku 1983. Je zřejmé, že za těchto okolností mohl být podtitul i vynechán. V práci je obsaženo mnoho historických a historickoprávních faktů, avšak výklad vždy směřuje k prezentaci současné právní úpravy – a to je dobře. V úvodu práce autor nastoluje *status questionis* zvoleného tématu a shledává, že v českojazyčné odborné kanonistické literatuře se ještě pojednání o kanonické poslušnosti nenachází. Více než pouhý pendant k úvodu představuje pak závěr, ve kterém autor shrnuje ověření výzkumných problémů. Jde vlastně o zkrácený obsah celé výkladové části práce, ovšem se zdůrazněnými výsledky zkoumání, které se mohly pod nánosem fakotografie v rozsáhlejších partiích výkladu nenápadně skrýt. Formulace odpovědí na vytčené otázky poněkud připomíná styl Tomáše Akvinského v jeho Teologické sumě: „na výzkumný problém (x,y), odpovídáme takto:...“ Závěr se svými 17 stranami textu je velmi rozsáhlý a obsahuje odpovědi na celkově 11 problémů, které autor hodlal v práci řešit. Navíc je v závěru obsažena informace o použitých metodách, která se obvykle zařazuje hned do úvodu (viz str. 318).

Sama struktura vlastního textu práce směřuje od obecnějšího ke konkrétnímu. Proto je 1. kapitola 1. části práce (Geneze a základy kanonické úcty a poslušnosti duchovních) vhodně nazvána „Vysvětlení základních pojmů“. Samotný pojem „duchovní“ není tak snadné vymezit, jestliže i v samotném Kodexu kanonického práva byla obsažena chybná teze, že také jáhen slouží *in persona Christi capitis*, a bylo zapotřebí příslušné novely. Sympatické a vědeckost práce podtrhující je užívání staré řečtiny (poprvé na str. 21), avšak problém je v užívání interpunkce, která místy chybí, místy je neúplná jen místy je kompletní. Pro případné vydání práce či její části tiskem by bylo zapotřebí nechat interpunkci přezkoumat a doplnit odborníkem, anebo přepsat řecké termíny do latinky. „Historickost“ studie potvrzuje autorovo zkoumání vývoje klerické služby od samotných počátků ve spisech apoštolských otců a nejstarších kanonických sbírkách. Na str. 25 je uveden genitiv *sacerdotalis ordinis*, který by měl v rámci kontextu věty převeden do nominativu. Velmi hodnotný a objevný je rozbor postupných dějinných proměn pojmu a úlohy „ordináře“. Pozor na str. 32 – správně: „1.2.3.1. Nová koncepce ordináře“. Autor nevynechal také současný vývoj užití úlohy ordináře, uvádí například personální ordinariát pro anglikány, spojené s katolickou církví. Neorganicky je

uveden v závorce na str. 39 ekvivalent v italštině (*per i propri membri*) místo v latině. Významné je, že se autor věnuje také pojmu a pojetí úcty, která se přislíbují spolu s poslušností, avšak prakticky se na ni zcela zapomíná. Historickému charakteru studie napomáhá také uvedení středověkých civilistických glosátorů (*Accursius, Bartolus* – v Rossiniho opeře *Lazebník Sevilský* vystupuje postava „dr. Bartolo“ jako ztělesnění právníka vůbec). Z výkladu vyznívá, že daleko častěji než v úvahách o potřebné úctě ordináři se kanonisté setkají s problematikou úcty při řešení manželských kauz se žalobním důvodem *metus (reverentialis)*. Ohledně pojmu poslušnosti, ale i některých dalších pojmů, je velmi vhodné, že autor sahá k poutavým výkladům etymologického původu ekvivalentů v rozmanitých jazycích. Také líčení dějinného vývoje poslušnosti přináší zajímavé pohledy, například u Tomáše Akvinského je podivuhodný primární pohled na poslušnost samotnému Kristu, v jehož rámci se teprve praktikuje poslušnost církevním představeným. Na str. 53 je první odstavec psán zbytečně v kurzivě, zřejmě se jedná o chybu.

Druhá kapitola pojednává o teologických základech úcty a poslušnosti. Zde autor sahá až do samotných biblických kořenů, obsažených ve Starém i Novém zákoně. Katolické spiritualitě odpovídá, že předmětem zájmu zde není pouze etymologie a exegeze, nýbrž spirituální bohatství, které se zrcadlí v mariánské úctě, ba i v úctě ke sv. Josefu (str. 66–67). V logice postupu od obecnějšího ke konkrétnímu pak nastupuje kapitola třetí, pojednávající právní základy úcty a poslušnosti duchovních. Doktorand začíná pojednání od apoštolských otců. U Klementa Římského nesprávně uvádí množné číslo „ve svých spisech“. Skutečně autentický a dochovaný spis sv. Klementa je pouze „první“ list Korint'ánům, kromě něj existuje tzv. druhý list, který však není napsán Klementem; navíc se dochovalo velké množství dalších pseudoklementin. Autorovo křestní jméno se objevuje na str. 70 namísto správného českého přepisu: papeži Štěpánovi (sic). Na téže straně pojednává také problematiku vzoru nebeské hierarchie pro hierarchii pozemskou, církevní – již tam by bylo vhodné uvést Pseudodionysia Areopagitu jako původce této myšlenky. Z náčrtu celkového historického oblouku plyne, že jakkoli je poslušnost duchovních významným tématem církevního života, ještě ani ve středověku nebyla rozpracována do konkrétnějších parametrů. K tomu došlo až v potridentské době, a to ještě s velkým časovým odstupem – ostatně je zajímavé, že v autorem uvedeném historickém přehledu je určité „hluché“ období mezi závěrem Tridentského koncilu (1563) a prvním pozdějším autorem citovaným církevním partikulárním shromážděním (roku 1863) – str. 76.

Čtvrtá kapitola rozebírá poslušnost a úctu, jak se pojednávají v příslušných magisteriálních dokumentech. Základem jsou zde dokumenty Druhého vatikánského koncilu. Vzhledem k tomu, že se donekonečna hovoří především o poslušnosti kněží, překvapivě zní již samo slovní spojení „poslušnost biskupů“. Chybně je zaměněná apoštolská adhortace Jana Pavla II. o biskupské službě *Pastores gregis* s apoštolskou konstitucí téhož papeže *Universi dominici gregis* o volbě papeže v pozn. 249. To by bylo potřeba bezpodmínečně opravit, pokud by práce nebo tato její část měla vyjít tiskem či se jinak zveřejnila. O *Pastores gregis* pak autor vhodně pojednává na str. 284–285. Mezi různými druhy poslušnosti uvádí autor správně též poslušnost v rámci liturgického slavení (*ars celebrandi*). Jedná se o bolestivý aspekt života církve; z hlediska kanonickoprávního jsou liturgické excesy odepřením práva věřících na vlastní obřad ve smyslu kánonu 214 Kodexu kanonického práva. Je škoda, že autor tento aspekt blíže nerozvinul. Neochota církevní autority zasáhnout je právě v diecézi, kde doktorand působí, až alarmující. Velmi detailní je téma páté kapitoly, totiž rozbor vzniku kánonu 273 Kodexu kanonického práva. Autor zde dopodrobna rozkrývá fáze kodifikačních prací nového kodexu obecně, a poté se zvláště věnuje vytyčenému právnímu ustanovení. Z hlediska grafického vyhotovení práce je zbytečná strana 94.

Druhá část je nazvána Podměty kanonické poslušnosti podle kán. 273 Kodexu kanonického práva 1983. Zde je třeba uvést zásadní terminologickou poznámku. V české verzi nelze použít na tomto místě pojmu „podmět“, toto slovo je vyhrazeno větným členům (podmět – přísudek). Pro eventuální publikování práce nebo její části by bylo bezpodmínečně nutné všude zaměnit slovo „podmět“ za „subjekt“. Pouze ve skriptech prof. Góreckého, ze kterých se učili studenti teologické fakulty v Olomouci v devadesátých letech, se používalo termínu „podmět“. Jinak je ale pro českého čtenáře slovo podmět v daném kontextu zcela nesrozumitelné a teprve z četby vyplyne, že se jedná o subjekt. Toto nedorozumění je dáno tím, že doktorand absolvoval studia v polštině a zjevně není průběžným čtenářem české kanonické literatury, jak je zřejmé z jinak impozantního přehledu použité literatury. Především by si povšiml, že se v českojazyčné literatuře používá zkratka CIC nebo CIC/1917 a CIC/1983. Zcela neznámá je zkratka KKP.

Jinak ovšem hned první kapitola druhé části – „Podměty“ s povinností poslušnosti – obsahuje velmi pečlivý historickoprávní přehled rozvoje hierarchických služeb v církvi od samotných počátků. K nim se vine též detailnější specifický rozbor jednotlivých stupňů svěcení: diakonátu, presbyterátu a episkopátu. A právě zde nachází autor příležitost poukázat na vzájemné vztahy mezi nositeli těchto stupňů pojaté zejména jako vztahy poslušnosti. Na str. 118 pozor na latinský pravopis *sub conditionem*. Zvláštním dojmem působí implantace nové pokoncilní terminologie „předsedání eucharistii“ na výkon kněžské služby ve středověku – str. 127. Doktorand výstižně rozlišuje *promissio oboedientiae* diecézních kněží a *votum oboedientiae* řeholníků a jejich vzájemné překrývání v případě řeholních kněží. Ani zde nechybějí příslušné reference z historického vývoje v průběhu staletí. Z historickoprávního hlediska je důležitý postřeh, týkající se gesta vkládání dlaní svěcencem do biskupových rukou, které je převzato z germánského práva lenních závazků. Navíc zdůrazňuje autor obapolnost závazku, totiž nejen jednostranně pojatou poslušnost kněze: „Kněží se odevzdávají biskupům a ti se zase zavazují tyto ruce střežit.“ – str. 145. Ne zcela přesná je snaha zdůraznit služební charakter působení biskupů terminologickou záměnou kýžené služby (*ministerium*) za údajně nepatřičnou moc (*potestas*) – str. 150. Nicméně kanonicky i teologicky se skutečně jedná v případě působení biskupů o „moc“, avšak zcela specifickou, směřovanou k posvátným úkonům, tedy je to *potestas sacra*. To ostatně sám doktorand potvrzuje na jiném místě – viz str. 280. Ohledně poslušnosti řeholníků je opět uveden náležitý historický rozbor. Poslušnost chápána zcela pasivně, jakoby adresát byl pouhou „mrtvolou“ je v němčině „Kadavergehorsam“ – opravit na str. 162.

Druhá kapitola se zabývá subjekty („podměty“), kterým náleží prokazování úcty a poslušnosti. Nezbytnou součástí výkladu se tak stává především velmi komplexní a již tolikrát pojednávané téma vývoje pojetí papežského primátu. V rámci historického výkladu snad zde chybí reformní pozdně středověký „putovní“ koncil Basilej-Florencie-Ferrara-Řím, který předkládal východním církvím jako podmínku znovusjednocení s Římem již velmi precizně formulované pojetí papežské primaciální moci. Velmi zajímavý je historický přehled vývoje budoucího úřadu generálních vikářů. Jedná se především o líčení úlohy arcijáhnu v západní církvi, chybí snad uvedení obdoby v církvi východní, totiž úlohy synkelů, kteří byli po Trullánském koncilu přidělováni dosud ženatým biskupům, aby chránili jejich celibátní život po odloučení od manželek. Mimořádně náročným oříškem je vzájemné propojení poslušnosti vůči řeholím představeným a místním ordinářům, se kterým se autor vyrovnává odkazem na dokument *Mutuae relationes*.

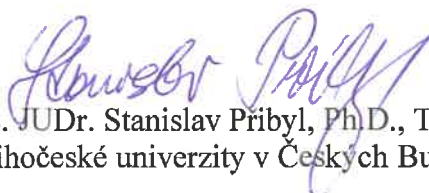
Třetí část práce pojednává o rozsahu svátostné kanonické poslušnosti duchovních. Zde uvedené slovo „svátostná“ kanonická poslušnost budí určité rozpaky. Sama poslušnost není „svátostná“. O svátostnosti lze hovořit spíše v tom smyslu, že v případě diakonů, presbyterů a biskupů se jedná o nositele stupňů svátostného svěcení, mezi nimiž se v církevní struktuře utváří vztahy podřízenosti a nadřízenosti a proto i nezbytné poslušnosti. První kapitola rozvíjí téma poslušnosti rovněž v kontextu celého společenství církve, teprve posléze ve společenství duchovních. Doktorand se s úspěchem odvážil polemiky s německým autorem Müllerem ohledně kvalitativního rozdílu mezi „běžnou“ poslušností křesťanů a poslušností v rámci hierarchické struktury církve (str. 236–236). Snad nepozorností nebo papežovou snahou po nadsázce došlo k záměně apoštola a jáhna Filipa na str. 240. V rámci poslušnosti autor vhodně pojednává i téma výhrady svědomí, které v moderní době získalo spíše specifickou podobu v civilněprávní oblasti – např. odmítání vojenské služby ve zbrani z důvodu svědomí.

Snad příliš nadsazený je titul druhé kapitoly třetí části, pojednávající o „absolutní“ poslušnosti definitivnímu a autentickému učení církve. Správně však zde hovoří doktorand o „charismatu“ neomylnosti. Zvláštní podobu poslušnosti představuje poslušnost profesionálních vyučujících teologů, z nichž velkou většinu tvoří kněží, a v této souvislosti také autor zmiňuje instrukci Kongregace pro nauku víry *Donum veritatis*. Třetí kapitola doplňuje výklad o nutné poslušnosti z nábožnosti vůči autentickému magisteriu, pokud nepodává definitivní učení. Čtvrtá kapitola pak opouští pole věrouky a věnuje se disciplinárním otázkám. Pátá kapitola rozebírá různé druhy poslušnosti a vnáší do dosavadního výkladu nový a oběrstvující prvek, totiž zkušenosti významných osobností v průběhu církevních dějin: sv. Kateřiny Sienské, sv. Maxmiliána Maria Kolbeho a Timothy Dolana. Poslušnost se týká nejen osob stojících „vně“, nýbrž také vlastní životní volby, takže lze hovořit o poslušnosti vlastnímu kněžství. Předmětem rozboru jsou další přívlastky poslušnosti jakou jsou poslušnost dokonalá, vytrvalá, osobní, skripturistická, „bláznivá“, nedokonalá, konformní, z nutnosti, slepá. To vše s příslušnými výklady. Nakonec nechybí ani pojednání poslušnosti jako cesty ke svatosti.

Šestá kapitola se vrací k „obrácené straně mince“, totiž k poslušnosti samotných ordinářů. Místo italianismu „kompetentní“ autorita je vhodnější používat v češtině pojmu „příslušná“ autorita – str. 276. Poněkud nevhodná je formulace „užitečnost“ ordinářů – str. 278, jakož i „duch pastýře“ – str. 283. Na první pohled se zdá být vztah nadřízeného s podřízeným v církvi asymetrický. Avšak autor vhodně zmiňuje odpovědnost ordinářů *sub specie aeternitatis*: „Ordináři se také jednou budou zodpovídat z vedení svěřených duší (Žid 13,17)“. Ordináři rovněž nestojí nad kanonickým zákonem. V této souvislosti by autor mohl v **diskusi při obhajobě** zmínit zlovyk rozšířený v naprosté většině českých a moravských diecézí, totiž nejmenovat faráře, nýbrž pouze administrátory farností, čímž jsou takováto kněží zatíženi veškerými povinnostmi faráře, aniž by však disponovali stabilitou plynoucí z trvalosti ustanovení. Ordináři se tak nemusí zatěžovat dodržováním kanonických předpisů ohledně překládání farářů. Poslušnost se tak uskutečňuje v nezákonném rámci.

Předloženou **doktorskou disertaci hodnotím jako nadprůměrnou, vědecky erudovanou, obsahově poutavou a tematicky mnohvrstevnou, zcela vhodnou k úspěšné obhajobě.**

Praha, 7. 8. 2020

Doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D.
katedra teologických věd, teologická fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích